

Bir Ceza İnfaz Müessesesi Olarak İmamevi

Imamevi as a Penal Institution

Murat HANİLÇE

(Sorumlu Yazar-Corresponding Author)

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Tokat, Türkiye.

Tokat Gaziosmanpaşa University, Faculty of Science and Letters, Department of History, Tokat, Türkiye.

murat.hanilce@gop.edu.tr

Sinan ÇAKMAK

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Tokat, Türkiye.

Phd Student, Tokat Gaziosmanpaşa University Faculty of Science and Letters, Department of History, Tokat, Türkiye.

sinan.cakmak3620@gop.edu.tr

Semanur COŞKUN

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Tokat, Türkiye.

Graduate Student, Tokat Gaziosmanpaşa University Faculty of Science and Letters, Department of History, Tokat, Türkiye.

semanurcoskun4038@gop.edu.tr

Geliş Tarihi/Received 26.02.2025
Revizyon Tarihi/Revision 09.03.2025
Kabul Tarihi/Accepted 10.04.2025
Yayın Tarihi/Publication Date 30.06.2025

Atrf:

Hanilçe, Murat, ve Çakmak, Sinan, ve Coşkun, Semanur. "Bir Ceza İnfaz Müessesesi Olarak İmamevi". *Tarih Tarihi*, 4, sy.1 (Haziran 2025): 54-66.

Cite this article:

Hanilçe, Murat, and Çakmak, Sinan, and Coşkun, Semanur. "Imamevi as a Penal Institution". *History and Historian*, 4, issue.1 (June 2025): 54-66.

Öz

Osmanlı Devleti'nde modern hapishane sistemi 19. yüzyılın ortalarında kurulmaya başlamıştır. Yaşanan bu modernleşme sürecinde fiziki cezalar yerini hapsedme suretiyle kişisel hürriyeti kısıtlayıcı cezalara bırakmıştır. İlk Osmanlı hapishaneleri pek çok fiziki noksanla kurulmuştur. 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyılın başı Osmanlı Devleti'nin savaşlarla mücadele ettiği bir dönem olmuştur. Savaşların devlete yaşatmış olduğu buhran sadece ekonomik sıkıntılar yaratmakla kalmamış ayrıca toplumu da olumsuz şekilde etkilemiştir. İmparatorluğun son dönemde yaşadığı sıkıntıların yansımaları kurumların genelinde olduğu gibi hapishaneler özelinde de görmek mümkündür. Asayişsizlik olaylarının artmasıyla birlikte hapishanelerdeki tutuklu sayısının da artışa geçtiği görülmektedir. Sosyal, siyasal ve toplumsal çöküşün gözlemlendiği Osmanlı Devleti'nde kadın suçluların tevkif edilebilecekleri hapishaneler ilk başta her yerde kurulamamıştır. Bu minvalde kadın mahkûmların infaz süreleri tamamlanıncaya kadar kalabilecekleri evlerin kiralanması, gardiyan sorunu, mevcut kadın hapishanelerindeki sağlıksız koşullar ve güvenlik sorunları sıkça gündeme gelmiştir. Devlet bu önemli sorunları ortadan kaldırmak için yeni kadın hapishanelerinin inşasını istemişse de devlet bütçesine getireceği yükten dolayı bunu gerçekleştirememiş, neticesinde kadınların imam ve muhtar evlerinde tevkifini uygun görmüştür. Bu çalışma Osmanlı arşiv belgelerine göre imam evlerinin birer kadın hapishanesi gibi kullanılması konusuna odaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Hapis, İmam, Suç, Ceza

Abstract

19th century. In this modernisation process, physical punishments were replaced by punishments restricting personal liberty by means of imprisonment. The first Ottoman prisons were established with many physical deficiencies. The end of the 19th century and the beginning of the 20th century was a period in which the Ottoman Empire struggled with wars. The depression caused by the wars not only created economic difficulties but also negatively affected the society. It is possible to see the reflection of the troubles experienced by the Empire in the last period in prisons as well as in institutions in general. It is observed that the number of prisoners in prisons also increased with the increase in the incidents of public disorder. In the Ottoman Empire, where social, political and social collapse was observed, prisons where women criminals could be detained could not be established everywhere at first. In this respect, the renting of houses where women prisoners can stay until the end of their execution period, the problem of guards, unhealthy conditions in existing women's prisons and security problems have frequently come to the agenda. Although the state wanted to build new women's prisons in order to eliminate these important problems, it could not do so due to the burden it would bring to the state budget, and as a result, it deemed it appropriate to detain women in imam and mukhtar houses. This study focuses on the use of imam houses as women's prisons according to Ottoman archival documents.

Keywords: Woman, Prison, İmam, Crime, Punishment

Giriş

Kadın, tarih boyunca Türklerin kurmuş olduğu bütün devletlerde önemli bir yer edinmiştir. Toplumun temel yapısını oluşturan millet inşası sürecinde de en temel dayanak noktası olmuştur. Oluşturulan millet mefhumunda kadına önemli roller atfedilmiştir. Kadına sunulan en temel rol annelik sorumluluğu olmuştur. Eski Türk ananelerinde ve destanlarında kadından soyunun ilk mürebbisi, eşinin yoldaşı, ocağın temeli ve bütün erdemlerin ana kaynağı olarak bahsedilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde kadınların yaşayış biçimleri eski Türk geleneklerine benziyorken İslamiyet'in Türkler tarafından kabul edilmesiyle beraber ortaya çıkmış olan hukuksal ve toplumsal yaşamdaki değişkenlikler kadının toplum içerisindeki yaşantısına da etki etmiştir. Bu bağlamda kadına özellikle Osmanlı Devleti'nde geleneksel ve dinsel kuralların gereği olarak görülen bazı kısıtlamalar getirilmiştir. Söz konusu kısıtlamalar kadını sınırlamak değil aksine ona yüklenen anlamı korumak maksatlı olmuştur.

Kadınlar, eski Türk devletlerinde olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de belli yaşamsal ve hukuksal haklardan yoksun bırakılan kimseler değildir. Bilakis sosyal ve siyasal yaşamın tümünde etkin biçimde yer almışlardır. Kadınlar hukukun sunmuş olduğu tüm haklara büyük ölçüde sahiptir. Bu hakların tümüne sahip olmasıyla beraber adaletin sağlanması noktasında yeri geldiğinde kadınların cezalandırıldığı da olmuştur. Osmanlı Devleti'nde kadınlar, bedeni cezalar yerine genellikle sürgün ve hapis ile cezalandırılmıştır. Bu doğrultuda kadınlara mahsus cezaevi bulunmayan bölgelerdeki fail kadınlar imam veya muhtar evlerinde tevkif edilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde Kadın Hükümlüler

Devletler toplumsal yaşamın bir gereği olarak düzenin sağlanması, bireysel hak ve özgürlüklerin kısıtlanmaması amacıyla hukuk kurallarını oluşturmuştur. Bu kurallar, bireylerin aralarında yürütmüş oldukları ilişkileri adaletle ve toplum faydasına göre düzenleme misyonunu güden kaidelerin tümüdür. Devlet tarafından düzenlenmiş olan kurallara aykırı olan davranışlar suç olarak nitelendirilmiş ve bu davranışta bulunanlara bir takım cezai yaptırımlar uygulanmıştır.¹ Bu cezai yaptırımlar failin suç teşkil eden fiilini tekrarlamaması ve ıslah edilerek yeniden topluma kazandırılması için bazı haklarından yoksun bırakılması şeklinde tanımlanmıştır². Hukukçular işlenen suçtan etkilenen ve mağdur edilen kişi için mahrumiyet ifadesini kullanmıştır. Mahrumiyet bir yandan suçun karşılığında verilecek olan cezanın türünü belirlerken diğer yandan da bu cezanın şiddetindeki oranı ifade etmektedir³.

Kurulmuş olan bu sistem uzun bir geçmişe sahip olmasa da cezalandırma eylemine geriye dönük bakıldığında ceza hukukunun öncelikle Roma Hukuku'na dayandığı görülmektedir. Bu dönemde suç, fiili bir ceza yerine daha çok karşılıklı tazminat gerektiren durum gibi algılanmaktadır. Ancak bazı hallerde kısasa kısas uygulamasının gerçekleştirildiği de görülmüştür. Roma hukukunda cezalandırma sistemi böyleyken Avrupa'daki ceza sistemine bakıldığında cezai uygulamaların uzun süre bedeni cezalarla sağlandığı anlaşılmaktadır. Bedeni cezalar bilhassa teşhir edilerek, halka açık bir şekilde uygulanmıştır. Böylelikle verilen ceza ile hem toplumun geneline bir gözdağı verilmiş hem de imparatorun güç ve kudreti halk ve devletler nezdinde pekiştirilmeye çalışılmıştır⁴.

Birçok devlette olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de cezalar suçun derecesine göre değişmiştir. Tanzimat dönemine kadarki süreçte cezalar şer'i hukukun yanında padişahın kanun koyma yetkisiyle ortaya çıkan örfî hukuk ile belirlenmiştir⁵. Şer'i ve örfî hukuk kaideleri birbirinden bağımsız olmamakla beraber, şer'i hukukun uygulandığı noktada gerekli görülüyorsa örfî hukuka da başvurulduğu görülmüştür. Bu bağlamda şer'i hukuk ve şer'i hükümler; aile, miras gibi kişisel hukuk alanlarına odaklanırken, doğrudan kamu hukukuna temas eden, devlet yönetimi ve idaresi ile ilgili mevzularda örfî hukuka başvurulmuştur⁶. İslam ceza hukukunu da kapsayan şer'i hukukta suçlar hadd⁷, kısas ve ta'zir⁸ suçları olarak sınıflandırılmıştır. Suçlular buna göre

¹ Hayrettin Yıldız, "Hukuk Devleti'nin Gelişim Sürecinde Mülk Devleti ve Polis Devletinin Yeri", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 15, sy. 2 (Aralık 2013): 215-216.

² Fatma Karakaş Doğan, "Cezanın Amacı ve Hapis Cezası" (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2009), 5.

³ Pınar Bacaksız, "Cezalandırma ve Topluma Yeniden Kazandırma", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 16, sy. 2014 (Temmuz 2014): 4918.

⁴ Bacaksız, "Cezalandırma ve Topluma Yeniden Kazandırma", 4918-19.

⁵ Esmâ Erbulut, "Osmanlı'da Hapishaneler (1839-1908)", (Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 2021), 28.

⁶ Çağrı Sevinçli, "Osmanlı Aile Hukuku'nda Şer'i ve Örfî Hukukun Gelişim Süreci Üzerine Genel Bir Değerlendirme", *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi* 6, sy. 5 (Aralık 2023): 975.

⁷ Hadd kelimesinin çoğulu hududdur. Allah'ın haklarına karşı işlenen suçlar; hırsızlık, zina, şarap içmek veya sarhoş olmak, kazif (birine zina isnat etmek), yol kesme, irtidat yani İslam dinini terk etmek ve değişik görüşler olmakla beraber isyandan ibarettir. Ayrıntılı bilgi için bkz. İlhan Akbulut, "İslam Hukukunda Suçlar ve Cezalar", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 52, sy. 1 (2003): 173-174.

⁸ İslâm hukukunda, hakkında belirli bir şer'î cezâ (hadd-i şer'î) bulunmayan suçlardan dolayı bir suçluya devlet başkanı veya vekili tarafından verilen

cezalandırılmıştır. Had suçları, Allah'ın haklarına karşı işlenen suçlardır. Bu suçlara verilecek cezalar Kur'an ve hadislerle dayalı olarak belirlenmiştir. Bu suçlar zina, kazf⁹, içki içmek, hırsızlık, hırsızlık, irtidat¹⁰ ve isyan olmak üzere yedi tanedir. Bir diğer suç türü olan kısas suçları kişilerin bedenlerine karşı gerçekleştirilen suçlardır. Suçu oluşturan fiil gerçekleştirilirken kasıt söz konusu ise kısas cezası uygulanmıştır. Cezası belli olmayan ancak kurallara aykırı tutum ve davranışlar ta'zir suçları olarak adlandırılmıştır. Ta'zir suçlarının cezasının miktarı, yöntemi ve uygulaması hâkimin takdirine bırakılmış; hâkimin kararında suçun işleniş şekli ve suça etki eden etmenler belirleyici olmuştur¹¹.

17. ve 18. yüzyıllara gelindiğinde Aydınlanma Dönemi ile akılcı düşüncüyü eski, değişmez olarak görülen varsayımlardan, ön yargılardan, ideolojilerden, özgürleştirme ve keşfedilen yeni bilgiyi kabule yönelinmiştir. Bununla birlikte birçok alanda olduğu gibi hukuk ve ceza bağlamında da yeniliğe gidilmiştir¹². Yine aynı yüzyıllarda hafif ve orta derecedeki suçlara para cezası verilirken ağır suçların cezaları idam, sürgün, kürek, kalebentlik ve hapis şeklinde tatbik edilmiştir¹³.

Osmanlı Devleti, yargı teşkilatının oluşumuna İslâm yargı teşkilâtı kaynaklık etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu kendinden önce var olan İslâm devletlerinin yargı sistemini devletin örf, adet ve geleneklerine adapte ederek uygulamaya çalışmıştır¹⁴.

Osmanlı Devleti'nde işlenen suçlar incelendiğinde, çoğunlukla zina, hırsızlık, dolandırıcılık, tecavüz, çocuk düşürme, konut dokunulmazlığını ihlal ve cinayet olayları ile karşılaşmaktadır. Hırsızlık tüm hukuk sistemlerinde suç olarak değerlendirilmiş ve yasaklanmış bir eylemdir. Hırsızlık yapan İslam hukuku doğrultusunda ibret alınması ve caydırıcı olması amaçlanarak uzuv kesme ya da çaldığının geri iadesi ile zararın karşılanması olmak üzere iki şekilde cezalandırılmıştır. Uzuv kesme cezası suçlunun el veya ayağı kesilerek uygulanmıştır. 1858 tarihindeki ceza kanunu ile uzuv kesme cezasının uygulanmasına son verilmiş; bunun yerine suçluya hapis veya kürek cezası uygulanmasına karar verilmiştir¹⁵.

Osmanlı Devleti'nde kadınların erkeklere kıyasla daha az oranda suça meyilli oldukları bilinse de Osmanlı zamanından kalan belgelerden miras hissesini zapt etme, alacak-verecek, yalan beyan ile hak iddia etme, ev basma, adam öldürme, mal gaspı, araziye müdahale, vakıfların yönetimine karışma, hırsızlık, zina gibi suçları işledikleri anlaşılmaktadır¹⁶.

Kadınlar bu suçlar arasından en çok zina suçunu işlemiştir. Zina fiili Osmanlı Devleti'nin büyük önem verdiği aile kurumu ile toplumun ahlakına uymayan, İslam dininin de haram kıldığı bir davranıştır. Fiili gerçekleştirenlere uygulanan cezalar toplumlara göre farklılık göstermiştir. Osmanlı toplumunda verilecek olan ceza İslam hukukuna göre had cezası olarak ifade edilmiştir. Buna göre zina eden evli ise recm¹⁷ cezası verilmesi, bekâr ise yüz sopa vurulması ve sürgün edilmesi gerekmektedir. Osmanlı örfi kanunları neticesinde zina yapan kadın veya erkek ailesi ya da akrabaları tarafından öldürüldüğünde cinayeti işleyen zanlıya herhangi bir ceza verilmeyeceği belirtilmiştir. Toplumda konu namus olduğunda olaylar cinayete dahi varmıştır. Aile namusu kadınla ilişkilendirilmiş; erkeğe de bu namusa leke süren kadını öldürme hakkı tanınmıştır¹⁸.

Zina, fuhuş, eşkıyalık, fesatçılık, casusluk yaparak devlet düzenini bozan umumhanecilik, sahtekârlık, yalancı şahitlik, hırsızlık yaparak rüşvet alarak, iftira atarak, fal bakarak veya içki içerek şer'i hükümlere uymayan kadınlar ile devletin koyduğu diğer emir ve yasaklara uymamak suretiyle suç işlediği kabul edilen kadınlar çoğunlukla sürgün cezası ile cezalandırılmıştır. Casusluk yaparak cezalandırılan kadınlar da genellikle Osmanlı vatandaşı olmayan kadınlardan oluşmaktadır. Osmanlı Devleti eşkıyalık faaliyetlerini, toplumda huzursuzluğa sebep olacağından ve devlet otoritesini zayıflatacağından dolayı önlemek istemiş bazı tedbirler almıştır. Kadınlar eşkıyalık hareketlerine katılmamış ve suçsuz olsa dahi eşleri sürgün cezasına çarptırıldığında geride

azarlama, sert bir tavır takınma, dayak veya hapis şeklindeki ihtar cezâsı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Tâzir: <https://lugatim.com/s/tazir>.

⁹ Dayanağı olmayan zina suçlaması. Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://lugatim.com/s/KAZF>.

¹⁰ İslam dînini terkederek başka bir dîni kabul etme. Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://lugatim.com/İRTİDAT-İRTİDAD>.

¹¹ Mehmet Koç, "Osmanlı Ceza Hukukunda Hile (Aldatma-Dolandırıcılık) Suçları ve Cezaları", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19, sy.1 (Haziran 2019): 119-139.

¹² Ayşe Usta, "Aydınlanma Düşüncesine Kısa Bir Bakış", *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi* 1 (Güz 2018): 75-76.

¹³ Mehmet Emin Artuk, Mehmet Emin Alşahin, "Hapis Cezalarının ve Cezaevlerinin Tarihi Gelişimi", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 21, sy. 2 (2015): 174-175.

¹⁴ İbrahim Durhan, "Tanzimat Döneminde Osmanlı Yargı Teşkilâtındaki Gelişmeler", *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* XII, sy. 3-4 (Eylül 2008): 55.

¹⁵ Yasemin Baba, "Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Hırsızlık Suçunun Hüküm ve Sonuçları", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 71, sy. 1 (Ağustos 2013): 80-82.

¹⁶ Kader Demir, "Osmanlı Kadınının Ceza Hukukundaki Yeri ve Şikâyet Hakkını Kullanımı (1785-1810)", *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7, sy. 1 (Mayıs 2023): 511.

¹⁷ Taşa tutarak öldürmek. Ayrıntılı bilgi için bkz. Hüseyin Esen, "Zina", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 44 (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013), 444-445.

¹⁸ Fehminaz Çabuk, "19. Yüzyılda Osmanlı Toplumunda Zina: Bazı Zina Vakalarında İşlenen Cinayetler Üzerine Bir Değerlendirme", *İnsan ve İnsan Dergisi* 7, sy. 23 (Ocak 2020): 1-16.

kalıp mağdur olmamaları açısından dolaylı olarak sürgüne gönderilmiştir¹⁹.

Osmanlı Devleti nüfusunu artırarak gücü elinde tutma arayışında olmuştur. Bu da ancak nüfus artışı ile mümkün görülmüştür. Bu bağlamda imparatorluk çocuk düşürme veya aldırma eylemini de suç olarak değerlendirmiştir. Çocuk düşürme, kürtaj olarak veya bilerek çocuğun düşmesine sebep olunmasıdır. 1841 ile 1851 tarihli ceza kanunlarında bu suça değinilmemiştir. Suça ilişkin ifadeler ilk olarak 1858 ceza kanunnamesinde yer almıştır. Suçun failleri 1858 tarihli ceza kanunnamesinden önceki dönemlerde İslam hukukuna göre cezalandırılmıştır. Buna göre suçlu diyet öder; eğer suçta kasıt söz konusu ise ayrıca kürek cezası ile de cezalandırılırdı. 1858 tarihli ceza kanununun 193. maddesine göre suçluya altı aydan iki yıla kadar hapis cezası verilmesi öngörülmüştür²⁰.

Kadınların işlediği diğer ciddi bir suç cinayettir. Cinayet insanların yaşam hakkının elinden alınmasıdır. Bu suçu işleyenler, yani katiller bütün devletlerde en ağır cezalara çarptırılmaktadır. Çünkü cinayet, sadece öldürülen kişiye karşı değil geride kalan ailesine, sevenlerine karşıda işlenmiş ve geri dönüşü mümkün olmayan bir suçtur. Osmanlı Devleti'nde cinayetler çoğunlukla arazi anlaşmazlıkları, hırsızlık, tecavüz, zina vb. sebeplerden dolayı işlenmiştir. Katillere çeşitli cezalar uygulanmıştır. İslam hukuku cinayet suçunu üç biçimde ele almıştır. Bunlar; kasıtlı bir şekilde, kasıtlıya benzer hatalı ve hatayla öldürmedir. Cinayet zanlıları ta'zir, kısas ve diyet ödenmesi ile cezalandırılmıştır. 1851 tarihli ceza kanunnamesine göre kasten cinayet işleyene şer'î hükümlerin uygulanması uygun bulunmuştur. 1851 kanunnamesinde kadın katillere uygulanacak cezalar da ele alınmıştır. Kendi rızasıyla cinayet işleyen kadınlara beş ile on beş yıl arasında, tehdit ile mecbur bırakılarak cinayet işleyen kadınlara iki ile beş yıl arasında hapis cezası verilmiştir. Katile yardım ve yataklık yapan kadınlara da beş ile yedi yıl arasında hapis cezası uygulanmıştır²¹.

Osmanlı Devleti'nde Hapishane Reformu

Hapis, Arapça "hbs" kökünden türeyen "habs" kelimesinden gelmektedir. En bilinen anlamı, birisini dışarı çıkmasına izin vermemek üzere bir yere kapatmadır. Suçluların kapatıldığı yerin, hapishanenin kısaltılmış adıdır. Hapsedilmiş kimse, tutuklu, mahpus yerine tercih edilir. İşlenen bir suça karşılık olarak verilen ve suçluyu bu işe mahsus bir yerde alıkoymak şeklinde uygulanan hürriyeti bağlayıcı cezaya denir. Tutma, zapt etme manasında da kullanılır²².

Arapça "habs" ve Farsça "hâne (ev, yer)" kelimelerinin birleşmesiyle oluşan hapishane kelimesi ise hapis eyleminin gerçekleştiği mekânı ifade etmektedir. Sözlükte müttehemlerin hapis ve tevkifine mahsus mahfuz mahal, sicn, mahbes anlamında kullanılmaktadır²³. Hapishane kavramının yerini tutan birçok kelime bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; imam evi, cezaevi, dam, tevkifhane, iplikhane, kılınlık, kımlik, mahbes, mescen, terme, tünek ve zindandır²⁴. Ayrıca 19. yüzyılın başlarına kadar da mahbes olarak kullanılan mekânlar için "karanlık sıkıntı ve dehşete düşürücü yer" ifadesini karşılayan "zindan" tabiri tercih edilmiştir²⁵.

Islahatçı ve yenilikçi padişah olarak tanınan II. Mahmud'un saltanatında (1808-1839) devletin çağdaştırılarak varoluş sürecini devam ettirebilmesi adına Avrupa'ya ayak uydurmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Osmanlı Devleti'nde hapishaneleri iyileştirme konusunda da yeniliğe gitme girişimleri başlamıştır. Ceza kanununun hazırlanmasıyla birlikte ceza mefhumu önem kazanmış, ayrıca hapishanelerin ıslah edilmesi için de hazırlıklar yapılmaya başlanmıştır²⁶. Osmanlı Devleti'nde hapishanelere dair ıslah çalışmaları yapıldığı esnada İstanbul'un Sultanahmet semtinde Mehterhane olarak faaliyet yürütmekte olan İbrahim Paşa Sarayı'nın bir bölümünün 1831'de Hapishane-i Umumi'ye dönüştürülmesine karar verilmiştir. Aynı zamanda Dersaadet dışında yer alan kale burçlarının devlet tarafından zindan olarak kullanılmasına da devam edilmiştir²⁷. Erkek suçluların hapsedilme durumları böyleyken, zanlı olarak tutulan kadınlar ise en yakın mahalle imamının evinde tevkif edilecektir²⁸. İbrahim Paşa Sarayı'nın tevkifhane olarak kullanılmaya başlaması ile Osmanlı Devleti'nde modern hapishanelerin kuruluş

¹⁹ Gülbadi Alan, "19. Yüzyılda Osmanlıda Sürgün Politikası Çerçevesinde Sürgün Kadınlar", *Belleten* 78, sy. 281 (Nisan 2014): 245-72.

²⁰ Belkis Konan, "Osmanlı Devleti'nde Çocuk Düşürme Suçu" *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 57, sy. 4 (Aralık 2008): 319-35.

²¹ Özlem Poyraz, Merve Öner, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Cinayet ve Yaralama Vakaları: 478 Numaralı Ayniyat Katli Defteri Örneği", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sy.73 (Temmuz 2022): 116-18.

²² Habs kelimesi için ayrıntılı bkz. <http://lugatim.com/s/hapis>

²³ Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, (İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2019), 431.

²⁴ Mehmet Özkarcı, "Eski Türkçe 'de Kullanılan Mimari Terimler", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 10 (Haziran 1991): 298-23.

²⁵ Erbulut, "Osmanlı'da Hapishaneler (1839-1908)", 28.

²⁶ Gültekin Yıldız, "Osmanlı Devleti'nde Hapishane Islahatı (1839-1908)" (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2002), 180.

²⁷ Erbulut, "Osmanlı'da Hapishaneler (1839-1908)", 30-31.

²⁸ Yıldız, "Osmanlı Devleti'nde Hapishane Islahatı (1839-1908)" 180.

sürecinin başladığı varsayılmaktadır²⁹.

Osmanlı Devleti klasik dönemde (1299-1839) dünyaya yön veren bir devlet konumundaydı. Ancak Sanayi Devrimi, Fransız İhtilali gibi gelişmelerden sonra dünya devletleri arasında dengeler değişmeye başlamış, yeni güç dengeleri oluşmuştur. Osmanlı İmparatorluğu bu gelişmeler karşısında hem ekonomik hem de siyasi yönden kayıplar yaşamıştır. Netice itibarıyla artık dünya dengesi Avrupalı devletlerin eline geçmiştir. Bu süreçte Osmanlı Devleti çöküş aşamasına gelmiştir. Devletin var olduğu bu durumdan kurtulması ve eski güçlü günlerine geri dönmesi için bazı girişimlerde bulunulması gerekmiştir³⁰. Bu doğrultuda Osmanlı Devleti çöküşünü engellemek, Avrupa karşısındaki geri kalmışlığını önlemek ve ıslahatların kalıcılığını sağlamak amacıyla 3 Kasım 1839'da Tanzimat Fermanı'nı ilan etmiştir³¹. Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile birlikte birçok alanda yeniliğe gidilmiştir. En dikkat çekici değişim hukuk alanında gerçekleşmiştir. Kanun üstünlüğü ilkesi esas alınmış ve eski hukuk sisteminin yanında Batılı anlamda hukuk kuralları uygulanmaya başlanmıştır³². Batılı hukuk kuralları oluşturulurken Osmanlı Devleti'nin çok uluslu yapısı dikkate alınmıştır. Başka bir deyişle devlete tabi olan tüm unsurlarda ayırım gözetmeksizin uygulanabilir olmasına özen gösterilmiştir³³.

Tanzimat döneminde ceza hukuku alanında üç kanun öne çıkmıştır. Bunlardan ilki 3 Mayıs 1840 tarihli Kanun oluşturulurken Batı hukukundan çok faydalanılmadığından yerli kanun olarak kabul görmektedir. Kanun 13 fasıl, 1 sonuç başlığı ve toplam 42 maddeden oluşmaktadır. İlk fasıl cinayet suçu ile idam cezasına dair düzenlemeler içermektedir. Ceza hukuku alanındaki ikinci kanun 14 Temmuz 1851 tarihli Kanun-ı Cedid'dir. Bu kanun ilkinde göre daha ayrıntılıdır. Bununla birlikte, ilk kanun ile büyük bir farkı yoktur. Çıkarılan üçüncü kanun Ceza Kanunname-i Hümayûnu'dur. Kanun Fransız ceza kanunu örnek alınarak oluşturulmuştur. 52 yıl yürürlükte kalmıştır. Geçmiş zamanlarda olduğu gibi Osmanlı Devleti zamanında da ceza kanunlarının caydırıcı olması amaçlanmıştır. Osmanlı hukukundaki bu modernleşme hamleleri sonucunda bedeni cezaların yerini daha çok hapis cezaları almıştır³⁴.

Osmanlı Devleti'nin her kademesinde yeniden şekillenmeye giderek, Avrupa medeniyetleri seviyesine çıkarılması mevzusundaki ısrarı ile tanınan dönemin İngiltere Büyükelçisi Canning; yeni bir düzen inşa etmeyi vaat eden Osmanlı Devleti'nde herhangi bir değişikliğin olmadığını ve ayrıca Osmanlı Devleti'nde hapishanelerin durumlarını göz önüne alarak ülkede hapishanenin olmadığını kinayeli bir dille şu şekilde ifade etmiştir: "Osmanlı topraklarında tevkif ya da hapishane olarak yer alan mekânlar, şehrin en üst idari amiri olan vali paşanın hem ikametgahı hem de işini yürütmek için kullandığı konağın tomruk dairesi, mahzeni ya da kale, tophane, saray gibi müstahkem binaların içinde bu işe ayrılmış herhangi bir yerden ibaretti" sözleriyle hapishanelerin her anlamda iyileştirici ve insani koşullar altında faaliyet yürütmesi gerektiğinin altını çizmiştir³⁵.

Osmanlı Devleti'nde İmamlar Ve Görevleri

Sultan II. Mahmud döneminde muhtarlık teşkilatı kuruluncaya kadar imamlar bir bakıma kazaların idarecisi olan kadıların mahalledeki ya da köydeki temsilcileri olarak görev yapmıştır. II. Mahmud döneminde Yeniçeri Ocağı kaldırılmış nihayetinde bu da asayiş problemine sebep olmuştur. Dolayısıyla nüfus hareketlerini kontrol altına almak, denetim ve güvenliği sağlamak amacıyla muhtarlık teşkilatı kurulmuştur³⁶.

Osmanlı Devleti'nde muhtarlık teşkilatı kurulmadan önce bu müessesinin görev ve sorumluluklarını mahalle imamı yerine

²⁹ Gizem Parlakoğlu, "II. Abdülhamit Dönemi Hapishanelerin Genel Özellikleri ve Uygulamaları" (Yüksek Lisans Tezi, Mardin Artuklu Üniversitesi, 2018), 18.

³⁰ Bayram Kodaman, "Osmanlı Devleti'nin Yükseliş ve Çöküş Sebeplerine Genel Bakış", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2007, sy. 16 (Aralık 2007): 15-16.

³¹ Mehmet Zakir Sarıkaya, "Osmanlı Devleti'nde Yeni Bir Yapılanma: Tanzimat Fermanı", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılı Özel Sayısı (Ekim 2023): 72.

³² İsmet Türkmen, "Mustafa Kemal Dönemi Türk Modernleşmesinde Kadın Kimliğinin İnşası", *Türkiye'de Kadın: Siyasi, Sosyal ve Kültürel Alanda Değişim*, ed. Esman Özdaşlı (Türk Akademisi Siyasal Sosyal Stratejik Araştırmalar Vakfı Yayınları, 2022), 115-116.

³³ Mehmet Özkan, "Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku Düzenlemeleri", *Balıkesir İlahiyat Dergisi*, sy. 15 (Haziran 2022): 273.

³⁴ Güher Ulu, "Tanzimat Dönemi Hukukta Modernleşme", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 26, sy. 1 (Nisan 2021): 235-64.

³⁵ Yıldız, "Osmanlı Devleti'nde Hapishane Islahatı (1839-1908)", 112-13.

³⁶ Mehmet Süme, "Osmanlı Yerel Yönetiminde İmanın Yeri ve Önemi: Bolu Örneği (19. ve 20. yy)", *Dergiabant* 10, sy.1 (Mayıs 2022): 116-48. İlk olarak İstanbul, Galata, Üsküdar ve Eyüp'te tesis edilen muhtarlık nizamı taşrada hemen uygulamaya geçirilememiştir. Muhtarlık teşkilatı taşrada ilk olarak yaşanan bir karışıklığa çözüm bulma amacıyla 1833 yılında Kastamonu sancağında tesis edilmiştir. Ayanlık idaresinin yerine ikame edilmek üzere kurulduğu bilinen muhtarlık teşkilatı Dersaadet'teki tatbik edilen usule uygun olarak her eyalet, sancak ve kasabada halkın güvenliği için devreye sokulmuştur. Bu meyanda mahalle ve köy muhtarları en tecrübeli ve halk arasında hükmü geçen kimselerden seçilmiştir. Mehmet Güneş, "Osmanlı Devleti'nde Muhtarlık Teşkilatının Kuruluşu ve Gelişimi (1829-1864)" (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2009), 7-8.

getirmektedir. İmamlar genellikle sınava tabi tutularak göreve getirilmiştir. Halkın isteği doğrultusunda sınavsız bir şekilde görev alanlar da bulunmaktadır ancak bunlara imam değil “namazcı” denmiştir. Osmanlı Devleti egemenliğinde imamların birçok görevi bulunmaktaydı. İmamlar, şehirde mahallenin, kırsalda ise köylerin yönetimden mesul tutulmuştur. Halkı dini konularda bilgilendirmek ve namaz kıldırmak öncelikli görevleridir. Ayrıca mahallenin düzeni, huzuru, güvenliği de öncelikli sorumlulukları arasındaydı. Osmanlı mahalleleri birbirini tanıyan, birlik, beraberlik ve dayanışma içerisinde olan insanların bir arada ikamet ettiği yerlerdir. Mahallede ikamet edenler imamlar aracılığıyla birbirine kefil ettirilirdi. Kefili olmayanların mahallelerde ikamet etmesine müsaade edilmezdi. Kefilsiz oturanların ve halkı rahatsız edecek davranışta bulunanların, alkol alanlar, namaza gelmeyenler, oruç tutmayanlar kısacası dini vazifelerini yerine getirmeyenlerin tespit edilmesi ve gerektiği şekilde cezalandırılması imamların sorumluluğundaydı. Ayrıca kadınların birbirine özenip modaya uymalarının israfa yol açacağı, bunun da aile huzurunun bozulmasına sebebiyet vereceği düşüncesi ile kadınların kıyafetleri de mahalledeki düzene dâhil edilmiştir³⁷.

Mahallelerin temizlenmesi, süpürülmesi mahalle sakinleri tarafından yerine getirilmekteydi. İmamlar bu işlemlerin kontrolü ile bizzat ilgilenirlerdi. Mahallelerde yardımlaşma amaçlı kurulan ve varlıklı kişiler tarafından finanse edilen avarız vakıfları bulunmaktaydı. İmamlar bu vakıfların gelirini toplamak ve ihtiyaç sahiplerine ulaştırmakla da görevliydi. Bunların dışında fırınlarda imal edilen ekmekleri kontrol etmek, stokçuluğu engellemek, nüfus kayıtlarını takip etmek, evlenme-boşanma işlemlerini yerine getirmek, devletin emir ve yasaklarını halka bildirmek de imamların vazifelerindendi³⁸.

İmamlar ayrıca fuhuş yapan kadınların tespit edilmesi, cezalandırılması ve onların camilere alınmamasından da sorumlu tutulmuştur. Hapis cezası verilen kadınların cezaları bitinceye kadar imamların evinde kalmaları öngörülmüştür. Dolayısıyla imamlar kadınların cezalandırılmasından ve bu cezaların infazının tamamlanmasından bizzat sorumludur³⁹. Devlet yönetim anlayışında olduğu gibi suçlu kadın veya erkek fark etmeksizin halk içerisinde zinaya ve fuhuşa meyledenler sevilmez, yönetim de bunları cezalarla engellemeye çalışırdı. İslam hukuku zina suçunu toplum ve toplum hayatının geneline karşı işlenmiş bir suç olarak görür ve ona göre cezalandırırdı. Zinakârlar için bireyin medeni durumu dikkate alınarak taşlama (recm), değnek (celde) veya kamçı cezası, sürgün cezalarından birisi ya da ikisi uygulanırdı. Zina yapan kişi bekâr bir erkek ise 100 değnek ile cezalandırılırdı. Ya da çeşitli rivayetlere göre kişi sürgün edilebilirdi. Kişi eğer evli ise taşlanarak öldürülürdü. Zina eden bekâr bir kadın ise sürgün edilmez yalnız 100 değnek ile cezalandırılırdı⁴⁰.

Osmanlı Devleti’nin zina ve fahişelik suçlarına karşı bakışı büyük oranda Müslüman nüfus ve daha da önemlisi devletin hukuk anlayışını derinden etkileyen şer’i yani İslam hukukunun kural ve kanunlarıyla aynı eksende bulunmaktaydı. 16. yüzyıl boyunca Osmanlı Devleti İstanbul’da fahişelik suçunu engellemek ve mümkün olabildiği kadar bu suçun önüne geçebilmek için merkezinde mahalle imamlarının bulunduğu bir haber alma ağını kullanması olağan durumdu. Nihayetinde Osmanlı Devleti fahişenin evi dâhil iş icra mekânlarını tıkama yoluna gitmekteydi⁴¹. Özellikle kutsal aylarda kadınların (fahişe) çalışmalarına izin verilmemiş engel olmak adına çeşitli yöntemler izlenmiştir. Bu yöntemlerden birisi kadınların imam evinde tevkif edilerek işlerinin devlet tarafından karşılanması olmuştur. H-05-08-1257 (22 Eylül 1841) tarihinde İstanbul’un Tophane semtinde görev yapmakta olan bir imamın evine üç aylara hürmeten Ramazan’ın sonuna kadar dışarı çıkarılmamak üzere işleri devlet tarafından karşılanan 35 fahişe hapsedilmiştir⁴².

³⁷ Ziya Kazıcı, “Osmanlılarda Mahalle İmamlarının Bazı Görevleri” *İslam Medeniyeti Dergisi* 5, sy. 43 (Mart 1982): 29-35.

³⁸ Mefail Hızlı, “Osmanlı Mahalle İmamlarının Performanslarına Dair”, *TESAM Akademi Dergisi* 1, sy. 1 (Ocak 2014): 41-51.

³⁹ Kemal Beydilli, Osmanlı Dönemi’nde İmamlar ve Bir İmamın Günlüğü, (İstanbul: Pinar Yayınları, 2018), 17-18.

⁴⁰ Mustafa Demir, “16. Yüzyılda Osmanlı Devleti’nde Suç ve Suçlular: İstanbul Örneği” (Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2016), 95.

⁴¹ Demir, “16. Yüzyılda Osmanlı Devleti’nde Suç ve Suçlular: İstanbul Örneği”, 110.

⁴² Üç aylar süresince fahişe kadınların işlerinin devlet tarafından karşılanması Tophane-i Amire Feriki ve Müdürlerinin Zabtiye Nezaretine yazmış oldukları arz dilekçesinde şu şekilde izah edilmiştir: “Ma’rûz-ı bendeleridir ki Tophâne-yi ‘Âmire Ferîki pâşâ-yı müşârûn-ileyh hazretleriyle müdürî efendi-i mûmâ-ileyh bendelerinin müstereken takdîm itmiş oldukları işbu takrîrleri me’âli bi-lütûfihi te’âlâ şeref hulûlûyle teşerrûf olunan şühûr-ı selâseye hürmeten Tophâne-i ‘Âmire’de vâkî’ imâm evinde sâkine otuz ve otuz beş nefer nisvânın def’-i mekârihi zimmında taşra çıkarılmamak üzere işbu sene-i mübâreke şehri-i Receb-i şerîfi guresinden şehri-i Ramazân-ı şerîf gâyetine kadar otuz nefer i’tibâriyle ‘asâkir-i muntazâma misillü iktizâ iden ta’yinâtının i’tâ olunması husûsundan ‘ibâret bulunmuş ve Haseki Timarhânesi’nde mütemekkiye âlûfte ve hâneberdûş fukarâ hâtûnların elli altı senesine mahsûben me’kûlât masârifleri Mâlîye Hazîne-i Celîlesi’nden bâ-sûret i’tâ olunmuş olduğu ve masârifât muhâsebesinden mahrec der-kenârda gösterilmiş olup vâkî’â bunların hetk-perde-i nâmûsla serseri geşt-gûzar sûk ve pâzâr itmiş biraz da fakr-ı hâllerinden neş’et itmiş olacağına ve üç mâh bir yerde tevkîfleri pek de mümkün olamayacağına mebnî ferîk-i müşârûn-ileyh hazretleriyle bi’l-müzâkere şehri-i Ramazân-ı şerîf guresinden bi’l-‘itibâr sâye-i mekârim-vâye-i şehinşâhîde otuz nefer ta’yini i’tâsıyla ‘aceze-i merkûme mesrûr buyurulmak ve eyyâm-ı mübâreke-i merkûmede me’mûru ma’rifetiyle serseri gezdirilmekten men’ ve tahzîr olunmak husûsları münâsib görünmüş olmağın ol-vechle i’tâsı muvâfık irâde-i devletleri buyurulduğu hâlde masârifât muhâsebesinden masraf ruznâmçesine ve Tophâne-i ‘Âmire yoklamasına birer kıt’a ilm ü haberinin bi’t-tastîr i’tâ buyurulması bâbında emr ü fermân hazret-i men-lehûl-emrindir.” Bkz. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Zabtiye (C.ZB.), No: 52, Gömlek Nu: 2557, Tarih: H-05-08- 1257 (22 Eylül

Kadın Mahpusların Tevkifinde İmamevinin Rolü

Osmanlı sınırları içerisinde 1912 yılına kadar kadınlara mahsus müstakil bir hapisane binası inşa edilmemiştir. Bu durum kadın mahkûmların sayıca az olmasından kaynaklanmaktadır. İşledikleri suçlardan ötürü hapis cezasına çarptırılmış olan mücrim kadınların merkez livaya sevki yerine gerekli ücretin hapisaneler tahsisatından ödenmesi suretiyle imam veya muhtar evinde tevkifine karar verilmiştir. Bu karara müteakib Ankara Vilayeti'ne H-06-03-1322 (21 Mayıs 1904) tarihinde gönderilen tahriratta; “Kadın tutuk ve cezaevi bulunmayan kaza mahallerinde daimi bir tutuk ve cezaevi binası kiralayarak gardiyan maaşı tahsisine gerek olmayıp bütçedeki hapisaneler tahsisatından uygun bir ücret verilerek suçlu kadınların, imam ve muhtarların evinde tutuk ve hükümlü olarak bulundurulması gerektiği ve Mihaliçcik (Eskişehir) kazasında da böyle yapılması lazım geldiği” şeklinde işleyişin usulü bildirilmiştir⁴³. Alınan bu karara benzer şekilde H.29-02-1322 tarihli arşiv belgesinden nisa (kadın) hapisanesi bulunmayan Arabgir (Arapgir)⁴⁴, H.10-06-1322 Kuruçay⁴⁵ ve H.20-02-1324 tarihinde ise Erzurum İspir kazasında⁴⁶ gardiyan istihdamının gerekli görülmeyip kadın suçluların merkez livaya sevklerine kadar imam ve muhtar hanelerinde hapsedilmeleri uygun görülmüştür Midyat, H.26-03-1326⁴⁸ Behisni (Besni), ve H.07-07-1323⁴⁹, H.23-01- 1324⁵⁰, H.13-03-1326⁵¹ tarihli belgelerden de görüldüğü üzere kaza merkezlerindeki mahkûm kadınlar tutukluluk süresi doluncaya kadar imam veya muhtar evinde tevkif edilmiştir. Kadınlara mahsus hapisane binasının inşa edilememesi kadın mahkûmların az olmasının yanında gardiyan maaşının karşılanmasının bütçeye getireceği yükten de kaynaklanmaktadır. Gardiyan maaşı tahsisinden kaçınmak maksadıyla suçlu kadınların yine imamevinde tevkifi istenmiştir. Bu bağlamda H.02-03- 1322⁵², H.06-03-1322⁵³, H.07-03-1322⁵⁴ ve H.18-02-1325⁵⁵ tarihli arşiv kayıtlarında Akova, Mihaliçcik, Urla ve Kesriye kazalarında bulunan mahkûm kadınların tevkifi için de bu uygulamanın gerçekleştirilmesinin gerekli görüldüğünden bahsedilmektedir. Kadınların hapis tutuldıkları yerler yalnız imam veya muhtar evleriyle sınırlı kalmamış; ayrıca Edirne Vilayeti'ne bağlı İskeçe ve Keşan gibi çeşitli kazalarda papaz evleri de bu iş için kullanılmıştır⁵⁶.

Devlet bütçesinin kısıtlı olması sebebiyle yeni bir bina yapmanın güçlüğü kadın mahkûmların cezalarının tatbiki için alternatif çözümler bulunmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu çözümlerden birisi kadınların cezalarını çekmeleri için kira

1841).

⁴³ *Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)*, Dâhiliye Nezareti Mektubî Kalemi (DH.MKT), No: 853, Gömlek Nu:47, Tarih: H-06-03-1322 (21 Mayıs 1904). Kadın suçluların tevkif edilmesi hususunda sıkıntının yaşanması hakkında 10 Nisan 1320 tarihli ve 62 numaralı yazışmaya H-06-03-1322 (21 Mayıs 1904) tarihli belge ile şu şekilde açıklık getirilmiştir: “Âhkâm-ı kavâninin kadınlar hakkında dahî tamâmen tatbîk ve infâzı için cüz’î ücretle birer mahall tedârikiyle nisâ tevkîfhânesi ittihâzına me’zûniyet virilegelmekte ise de kazâ merkezlerinde dâ’imâ mücrimîn nisâ bulunamayacağından bunlar için sûret-i dâ’imede tevkîfhânesi bedel-i icârıyla gârdiyan ma’âş tahsisine lüzûm olmayub dâhil-i muvâzene olan habshâneler tahsisâtından bir ücret-i münâsib i’tâsıyla imâm ve muhtar hânelerinde hâbs ve tevkîfi emsâli iktizâsından olmasına binâen Mihaliçcik kazâsı dahî ona göre ifâ-yı mu’âmele olunması lüzûmunun muhâsebe ifâdesiyle beyânına mübâşeret kılındı.”

⁴⁴ Dahiliye Mektubî Kalemi’nden Mamûetülaziz Vilayeti’ne yazılan 29 Mart sene 1320 tarihli ve yirmi bir numaralı tahrir cevap verilen yazı Arabgir kazasıyla ilgili olup yazıda şöyle denmektedir: “Âhkâm-ı kavâninin kadınlar hakkında dahî tamâmiyle tatbîk ve infâzı zımnında cüz’î ücretle bir mahall tedârik ve nisâ tevkîfhânesi ittihâzına me’zûniyet virilegelmekte ise de kaza merkezlerinde dâ’imâ mücrimîn nisâ bulunamayacağından sûret-i dâ’imede nisâ habshânesi bedel-i icârı tahsisine şimdilik lüzûm görülmemekte bulunmasına binâen Arabgir kazâsınca emsâli misillü mücrimîn nisânın merkez livâyâ sevklerine kadar dâhil-i muvâzene olan habshâneler tahsisâtından bir ücret-i münâsib virilerek imâm ve muhtar hânelerinde hâbs ve tevkîfleri lâzım geleceğinin muhâsebe ifâdesiyle beyânına ibtidâr kılındı. Ol-bâbda.” Bkz. (BOA), (DH.MKT), No: 851, Gömlek Nu:17, Tarih: H-29-02-1322 (15 Mayıs 1904).

⁴⁵ (BOA), (DH.MKT), No: 882, Gömlek Nu:58, Tarih: H-10-06-1322 (22 Ağustos 1904).

⁴⁶ Dahiliye Mektubî Kalemi’nden Erzurum Vilayeti’ne yazılan 22 Şubat 1321 tarihli ve iki yüz numaralı tahrir cevap verilen yazı İspir kazasıyla ilgili olup yazıda şöyle denmektedir: “Âhkâm-ı kavâninin kadınlar hakkında dahî tamâmen tatbîk ve infâzı için cüz’î ücretle birer mahall tedârikiyle nisâ tevkîfhânesi ittihâzına me’zûniyet virilegelmekte ise de kazâ merkezlerinde dâ’imâ mücrimîn nisâ bulunamayacağından sûret-i dâ’imede nisâ habshânesi bedel-i icârı tahsisine ve ayruca gârdiyan istihdâmıyla ma’âş i’tâsına lüzûm görülememekte olmasına binâen İspir Kazâsı’nda dahî nisâ habshânesi te’sisine ve gârdiyan istihdâmına ihtiyâc olmadığından nisâdan mücrim olanların merkez livâyâ sevklerine kadar imâm ve muhtar hânelerinde hâbs ve tevkîfleriyle masârif-i vâkı’alarının habshâne tahsisâtından tesviyesi lüzûmunun muhâsebe ifâdesiyle beyânına ibtidâr kılındı. Ol-bâbda.” (BOA), (DH.MKT), No: 1068, Gömlek Nu:48, Tarih: H-20-02-1324 (15 Nisan 1906).

⁴⁷ (BOA), (DH.MKT), No: 1176, Gömlek Nu:87, Tarih: H-08-05-1325 (19 Haziran 1907).

⁴⁸ (BOA), (DH.MKT), No: 1250, Gömlek Nu:86, Tarih: H-26-03-1326 (28 Nisan 1908).

⁴⁹ (BOA), (DH.MKT), No: 1004, Gömlek Nu:31, Tarih: H-07-07-1323 (7 Eylül 1905).

⁵⁰ (BOA), (DH.MKT), No: 1059, Gömlek Nu: 47, Tarih: H-23-01-1324 (19 Mart 1906).

⁵¹ (BOA), (DH.MKT), No: 1247, Gömlek Nu:63, Tarih: H-13-03-1326 (15 Nisan 1908).

⁵² (BOA), (DH.MKT), No: 852, Gömlek Nu:10, Tarih: H-02-03-1322 (17 Mayıs 1904).

⁵³ (BOA), (DH.MKT), No: 853, Gömlek Nu:47, Tarih: H-06-03-1322 (21 Mayıs 1904).

⁵⁴ (BOA), (DH.MKT), No: 853, Gömlek Nu:74, Tarih: H-07-03-1322 (22 Mayıs 1904).

⁵⁵ (BOA), (DH.MKT), No: 119, Gömlek Nu:11879, Tarih: H-18-02-1325 (2 Nisan 1907).

⁵⁶ Konuyla ilgili yazışmada papaz evlerinin kadın tutuklular için kullanılmasına dair şu ifadeler yer almaktadır: “İskeçe ve Keşan kazaâlarında nisâyâ mahsûs habshâne olmayub mevkûfîn ve mahkûmîn-i nisvânın imam ve papas hânelerinde tevkîf ve hâbs idilmekte olduğu müfettişlik iş’ârına âtfen Adliye Nezâret-i Celilesi’nden bildirilmiş olduğundan iktizâsının sür’atle ifâ ve inbâsı husûsunun sâvb-ı âtûflerine izbârı Tesrî-i Mu’âmelât Komisyonu’ndan ifâde kılındı.” (BOA), (DH.TMIK.S.), No: 72, Gömlek Nu:66, Tarih: H. 19.02.1326 (23 Mart 1908).

bedelinin hapisaneler tahsisatından ödenmesi ile hususi evler kiralanarak nisa tevkifhanesi (kadın hapisanesi) inşa oluncaya kadar kiralanmış binalarda imam gözetiminde tevkif edilmesidir. Bu maksatla H.03-04-1304 Limni Adası'nda⁵⁷ H.24-03-1310 İnegöl'de⁵⁸ H.04-06-1311 Kastamonu vilayeti kazalarında⁵⁹ H.30-05-132060 Pazarköy, H.06-08-132161 Safranbolu, H.12-11-132162 Çorlu, H.11-04-132263 Vulçitrın-Yenipazar ve H.20-11-132464 Gazze'yle gerçekleştirilen yazışmalarda söz konusu yerleşim yerlerinde kadın hapisanesine ihtiyaç duyulsa da bu ihtiyacın ev kiralanarak giderilmeye çalışılması tavsiye edilmiştir. Benzer şekilde H.10-06-1320⁶⁵ ve H.27-10-1321 tarihlerinde hem devletin bütçe dışı harcamalarda belirli bir tasarrufa gitmesi hem de kadın suçlu sayısının az olması nedeniyle Avrathısı kazasında nisa tevkifhanesi inşa edilinceye kadar tutuklanacak kadınların masraflarının mahalli hapisaneler tahsisatından karşılanarak uygun bir yerde tevkif edilmeleri gerektiği bildirilmiştir⁶⁶.

Osmanlı idarecileri kaza ve nahiye merkezlerinde her zaman kadın suçlular bulunmayacağından bu ölçekte yerleşim birimlerinde kadınlara özel hapisaneler kurulmasını ve gardiyan istihdam edilmesini hazineye getireceği ağır yük dolayısıyla gereksiz bulmuştur. Bundan dolayı, H.05-02-1322⁶⁷ tarihli belgede de belirtildiği gibi, bilhassa kazalarda kadın suçluların cüzi bir ücretle imam ve muhtar hanelerinde haps ve tevkif olmaları uygun görülmüştür. H.03-12-1324⁶⁸ ve H.02-01-1326⁶⁹ tarihli belgede kaza ve nahiye merkezlerinde H.11-06-1316⁷⁰ tarihli belgede Köprülü, H.05-04-1317⁷¹ tarihli belgede Ereğli, H.11-02-1320⁷² tarihli belgede Hüdavendigar Vilayeti'nin Söğüt ve Sandıklı kazalarında, H.19-11-1321 tarihli belgede Aziziye ve Gürün⁷³ H.10-02-1322⁷⁴ tarihli belgede Havza, R-03-03-1320⁷⁵ tarihli belgede Tavas, H.07-03-1322⁷⁶ tarihli belgede Urla, H.09-10-1324 tarihli belgede Karaburun ve Urla,⁷⁷ H.12-01-1325⁷⁸ tarihli belgede Adana Vilâyeti'nin Gülnar kazasında, H.06-06-1325⁷⁹ tarihli belgede Nebek ve H.16-07-1325⁸⁰ tarihli belgede Nasıra kazanlarında da bu uygulama gerekli görülmüş ve hükümlü kadınlar infaz süreleri tamamlanuncaya kadar imam ve muhtar hanelerinde tevkif edilmiştir. Nisa hapisanesi bulunmayan yerleşim birimlerinde kadın suçlulara gardiyan gözetiminin masraflı görülmesi alternatif ve daha az masraf gerektiren başka çözümlerin

⁵⁷ (BOA), (DH.MKT), No: 1388, Gömlek Nu:53, Tarih: H. 03.04.1304 (30 Aralık 1886).

⁵⁸ (BOA), (DH.MKT), No: 2010, Gömlek Nu:97, Tarih: H.24-03-1310 (16 Ekim 1892).

⁵⁹ (BOA), (DH.MKT), No: 101, Gömlek Nu:46, Tarih: H.04-06-1311 (13 Aralık 1892).

⁶⁰ (BOA), (DH.MKT), No: 565, Gömlek Nu:68, Tarih: H-30-05-1320 (4 Eylül 1902).

⁶¹ (BOA), (DH.MKT), No: 784, Gömlek Nu:17, Tarih: H.06-08-1321 (28 Ekim 1903).

⁶² (BOA), (DH.MKT), No: 815, Gömlek Nu:61, Tarih: H-12-11-1321 (30 Ocak 1904).

⁶³ (BOA), (DH.MKT), No: 864, Gömlek Nu: 9, Tarih: H-11-04-1322 (25 Haziran 1904).

⁶⁴ (BOA), (DH.MKT), No: 1138, Gömlek Nu:58, Tarih: H-20-11-1324 (5 Ocak 1907).

⁶⁵ Dahiliye Mektûbî Kalemî'nden Selanik Vilayeti'ne gönderilen ve Avrathısı ile ilgili olan yazının içeriğinde şöyle denmektedir: "Muvâzene hâricinde karşuluksuz akçe sarfı bâ irâde-i seniyye-i hazreti padişâh-i taht-ı memnû'iyetde bulunduğu gibi kazalarda her vakit mücrimîn nisâ bulunamayacağı tabî'i olduğundan Avrathısı kazasında tevkifhânesi inşa oluncaya kadar mevkûfîn zuhûrunda vilâyet muvâzenesine dâhil habshâneler tahsisâtından ücreti virilerek münâsib mahallerde tevkifleri sûretiyle idâre-i maslahat buyurulması husûsunun muhâsebe ifâdesiyle beyânına 'işâret kılını. Ol-bâbda." (BOA), (DH.MKT), No: 577, Gömlek Nu:53, Tarih: H-10-06-1320 (14 Eylül 1902).

⁶⁶ Avrathısı ile alakalı bir diğer yazıda şunlara değinilmiştir: "30 Teşrin-i Sâni sene (1)319 târîh ve bin iki yüz kırk dört numrolu tahrîrât-ı 'aliye-i dâverileri cevâbidir. Muvâzene hâricinde karşuluksuz sarfiyât icrâsı hakkındaki memnû'iyet kesb-i kat'iyet itmesine binâen Avrathısı kazasında nisâ tevkifhânesi inşa edilinceye kadar tevkifleri icâb edecek nisânın mahallî muvâzenesine dâhil habshâneler tahsisâtından ücreti virilerek münâsib mahallerde tevkifleri sûretiyle idâre-i maslahat olunması lüzûmunun muhâsebe ifâdesiyle beyânına müşâberet kılını. Ol-bâbda." (BOA), (DH.MKT), No: 810, Gömlek Nu:36, Tarih: H-27-10-1321 (16 Ocak 1904).

⁶⁷ Dahiliye Mektûbî Kalemî'nden Hüdavendigar Vilâyeti'ne yollanan ve 22 Mart 1320 tarih ve 30 numaralı tahrîrâtâ cevap verilen yazıda şöyle denmektedir. "Âhkâm-ı kavânînin kadınlar hakkında dahî tamâmen tatbîk ve infâzı için cüz'î ücretle birer mahall tedârikiyle nisâ tevkifhânesi ittihâziyla me'zûniyet i'tâ olunmakta ise de kazâ merkezlerinde sûret-i dâ'imede mücrimîn nisâ bulunamayacağından bunlar için sûret-i dâ'imede nisâ habshânesi bedel-i icâriyla gârdiyân ma'âş tahsisine lüzûm olmayub emsâlî misillü dâhil-i muvâzene olan habshâneler tahsisâtından bir ücret-i münâsib virilerek mücrimîn nisânın imâm ve muhtâr hanelerinde habs ve tevkifi lâzım geleceğinin 'arzına kazâsınca ânâ göre icrâ-yı icâbı lüzûmunun muhâsebe ifâdesiyle beyânına mübâşeret kılını. Ol-bâbda." (BOA), (DH.MKT), No: 843, Gömlek Nu:68, Tarih: H-05-02-1322 (21 Nisan 1904).

⁶⁸ (BOA), (DH.MKT), No: 1142, Gömlek Nu:14, Tarih: H-03-12-1324 (18 Ocak 1907).

⁶⁹ (BOA), (DH.MKT), No: 1231, Gömlek Nu:32, Tarih: H-02-01-1326 (5 Şubat 1908).

⁷⁰ (BOA), (DH.MKT), No: 2124, Gömlek Nu:34, Tarih: H-02-01-1326 (5 Şubat 1908).

⁷¹ (BOA), (DH.MKT), No: 2232, Gömlek Nu:86, Tarih: H-05-04-1317 (13 Ağustos 1899).

⁷² (BOA), (DH.MKT), No: 507, Gömlek Nu:36, Tarih: H-11-02-1320 (20 Mayıs 1902).

⁷³ (BOA), (DH.MKT), No: 818, Gömlek Nu:26, Tarih: H-19-11-1321 (6 Şubat 1904).

⁷⁴ (BOA), (DH.MKT), No: 845, Gömlek Nu:37, Tarih: H-10-02-1322 (26 Nisan 1904).

⁷⁵ (BOA), (DH.MKT), No: 851, Gömlek Nu:48, Tarih: R-03-03-1320 (16 Mayıs 1904).

⁷⁶ (BOA), (DH.MKT), No: 853, Gömlek Nu:74, Tarih: H-07-03-1322 (22 Mayıs 1904).

⁷⁷ (BOA), (DH.MKT), No: 1130, Gömlek Nu:76, Tarih: H-09-10-1324 (26 Kasım 1906).

⁷⁸ (BOA), (DH.MKT), No: 1149, Gömlek Nu:34, Tarih: H-12-01-1325 (25 Şubat 1907).

⁷⁹ (BOA), (DH.MKT), No: 1183, Gömlek Nu:52, Tarih: H-06-06-1325 (17 Temmuz 1907).

⁸⁰ (BOA), (DH.MKT), No: 1193, Gömlek Nu:34, Tarih: H-16-07-1325 (25 Ağustos 1907).

geliştirilmesine yol açmıştır. Örneğin Beyoğlu'nda kadın tutukluların konulduğu odadaki kadınlara hizmet etmek üzere bir kolcu kadın istihdam edilmiştir. Bu konuda Dahiliye Nezareti'nden Zabtiye Nezareti'ne gönderilen yazıda kadınlardan adliye tarafından tutuklanması gerekenlerin zaptiyeeye ayrılarak Bab-ı Zabtiye Tevkifhanesi'ne gönderilmesi sorunsuz olmayacağından az çok müddetle adı geçen odada hapsolunacak kadınlara hizmet için bir kolcu kadının istihdam edilmesi ihtiyacı doğduğu ifade edilmiştir⁸¹.

Kaza ve nahiye merkezlerinde durum böyle iken bazı sancaklarda da nisaya (kadına) mahsus hapishane binası bulunmamakta veya bulunmasına rağmen maddi imkansızlıklar dolayısıyla tutuklu kabul edilememektedir. Arşiv kayıtlarından edinilen bilgiye göre H.30-07-1310⁸² Yozgad, H.17-06-1316⁸³, Kırşehir ve H.10-07-1316⁸⁴ Bitlis sancaklarında da uygulama bu şekildedir. Neticesinde tutukluluğuna karar verilmiş olan suçlu kadınların imam evlerinde tevkifi istenmiştir. Ancak bu durum sakıncalı görülmüş ve kadınlara mahsus nisa hapishanelerinin inşasını gerekli kılmıştır. Bunun mümkün olmadığı taktirde ise bir meskenin hapishane binası olarak kiralanması talep edilmiştir. Vilâyet ve liva merkezlerinde durum böyleyken çeşitli kazalarda da nisa tevkifhânesi kurulması istenmiş; bununla beraber kadın hapishanelerinin yalnız vilâyet ve liva merkezlerinde kurulabileceği ifade edilmiştir. Örneğin Halep Sancağına bağlı Kilis Kazası'nın bu yöndeki talebi reddedilmiştir. Dahiliye'de Halep Vilâyeti'ne yollanan yazıdan öğrenildiğine göre Halep Sancağına bağlı Kilis kaza merkezlerinde kadınlara özel tevkifhâne yoktur. Bundan dolayı zorluk çekilmektedir. Aylık 120 kuruşa hükûmet dairesine yakın Hafız Mehmed Efendi'nin evinin kiralanmasına izin verilmesi talep edilmiştir. Konu Vilâyet İdare Meclisi'nden gelen 8 Temmuz (1)303/ 20 Temmuz 1887 tarihli ve 68 numaralı mazbata ile nezâret muhasebesine havale edilmiştir. Buradan çıkan sonuç; Kaza mahkemeleri kontrolünden birer hapishane bulundurulması gerekli olsa da hazinedeki güçlüklerden dolayı bu gibi hapishanelerin şimdilik vilayet ve liva merkezlerinde bulundurulmasıyla yetinileceği şeklinde olmuştur ve bu konuyla ilgili Şûra-yı Devlet'in bir kararına atıfta bulunulmuştur. Ayrıca bütçe dışı harcamalara da sıcak bakılmadığı ifade edilmiştir⁸⁵.

Sonuç

Tarih boyunca insanların aralarında anlaşmazlıklar, tartışmalar, haksızlıklar her zaman yaşanmıştır. Birbirlerine karşı işledikleri haksız fiiller suç olarak değerlendirilmiştir. Suçlar karşısında kişilerin kendi adaletlerini sağlamaları toplumda huzursuzluğa sebep olmuştur. Devletler bunu önlemek amacıyla kanunnameler hazırlamış, kanunnamelerde çeşitli suçlara verilecek cezalar yer almıştır. Osmanlı Devleti de şer'i, örfî hukuk ve Tanzimat dönemi kanunnameleriyle insanların suç işlemesine engel olmayı, toplumun can ve malını güvence altına alarak da huzuru korumayı amaçlamıştır. Ancak bireyler her ne kadar suçtan uzak tutulmaya çalışılsa da içinde bulunduğu çevre, ruh sağlığı, aile ilişkileri, sosyo- ekonomik durumları, eğitim düzeyleri gibi değişkenler suç işlemelerine sebep olmuştur. Bu durum karşısında devlet cezalandırma yoluna gitmiş ve suç fiilini işleyen kişiyi hapis cezasına çarptırmıştır.

Suç teşkil eden davranışlarda bulunan erkekler olduğu gibi bu eylemlerden sorumlu kadınlarda bulunmaktadır. Suç işleyen kadınların erkeklere nispeten sayıca daha az olmaları dolayısıyla kaza merkezlerinde kadınlara mahsus bir hapishane binası inşa edilmemiştir. Neticesinde suça karışmış ve tevkif edilmesi lazım gelen kadınların cezalarını imam veya muhtarların evinde çekmeleri uygun görülmüştür. Bu çalışma ile de Osmanlı Devleti'nde kadınlara mahsus Nisa hapishaneleri inşa edilinceye kadarki süreçte hükümlü kadınlara uygulanan cezalar ve tevkif edilmelerinde imamların rolü ortaya konulmuştur.

⁸¹ Beyoğlu Tevkifhanesi'nde kadınlara yer olmamasına dair yazının detayında şunlar yer almaktadır: "Beyoğlu Tevkifhânesinde kadınlara mahsûs mahall olmayub bunlar tevkifhâne tarîkinde olan bir odada alıkonulmakda olduğuna ve kolcu kadının mefkûdiyeti cihetle kendülerine gardiyanların hizmet ve nezâreti husûsiyet hallerine nazaran gayr-i hâ'iz idüğüne binâen cihet-i 'adliyeden tevkîfi lâzım gelen nisvânın Bâb-ı Zabtiye Tevkifhânesi'ne gönderilmesi hakkında Beyoğlu Müdde'î-i 'Umûmiliği ile cereyân iden muhâbere cevâbında tâife-i nisâdan 'adliyece tevkîfi lâzım gelenlerin zabtiyeeye terfikan bâb-ı zabtiye tevkifhânesine irsâli mahzûrdan sâlim olamayacağından az çok müddetle mezkûr odada tevkif olunacak nisvâna hizmet itmek için bir kolcu kadının istihdâmı lüzûmu gösterildiği beyânıyla icrâ-yı icâbına dâ'ir Beyoğlu Mutasarrıflığından mebûs tezkerenin irsâliyle 'Adliye Nezâret-i Celilesi'nden alınan tezkire melfufâtıyla berâber leffen irsâl kılınmağla me'âllerine nazaran vaki' olacak re'y-i mütalâ-i 'aliyelerinin beyân ve işârına himem-i âlileri derkâr buyurulmak bâbında." (BOA), (DH.MKT), No: 1677, Gömlek Nu:81, Tarih: H-04-04-1307 (28 Kasım 1889).

⁸² (BOA), (DH.MKT), No: 2052, Gömlek Nu:78, Tarih: H-30-07-1310 (17 Şubat 1893).

⁸³ (BOA), (DH.MKT), No: 2127, Gömlek Nu:34, Tarih: H-17-06-1316 (2 Kasım 1898).

⁸⁴ (BOA), (DH.MKT), No: 2139, Gömlek Nu:13, Tarih: H-10-07-1316 (24 Kasım 1898).

⁸⁵ Kilis'te kadın hapishanesi açılmasına karşı çıkılmasıyla alakalı yazının detayı şu şekildedir: "Haleb Sancağı'na tâbî' Kilis Kazâsi merkezinde nisâyâ mahsûs tevkifhâne olmadığı cihetle müşkilât çekilmekde olduğundan bahisle şehîr yüz yirmi gurûş kirâ ile hükûmet dâ'iresine kârib olan Hafız Mehmed Efendi'nin hânesinin isticârına me'zûniyet it'âsı hakkında meclis-i idâresi vilâyetden mebûs 8 Temmuz sene 303 târîh ve altmış sekiz numrolu mazbata muhâsebe-i nezârete lede'l-havâle kazâ mahkemeleri nezdinde birer habshâne bulundurulması nizamı iktizâsından ise de müzâyaka-i hazînedan nâşî bu gibi habshânelerin şimdilik vilâyet ve livâ merkezlerine hasrıyla kazâlarda habshâne bulundurulmaması Şûra-yı Devlet'ce karâra alınarak karâr-ı mezkûrun mânen bildirildiği kayden anlaşılmamasına ve muvâzene hâricinde masrâf-ı ihtiyâriyeyi bâ irâde-i seniye fârizen memnû' bulunmasına binâen tervic-i işâr kâbil olamayacağıнын savb-i âli-i asâfânelerine tebliği bâ der-kenâr ifâde kılınmış olmağla. Ol-bâbda." (BOA), (DH.MKT), No: 1445, Gömlek Nu:105, Tarih: H-22- 12-1304 (11 Eylül 1887).

Yazar Katkıları: Fikir- Tasarım- Denetleme-Yazıyı Yazan-; Murat HANİLÇE. Yazıyı Yazan-Veri Toplama ve İşleme- Literatür Taraması-; Sinan ÇAKMAK. Yazıyı Yazan-Veri Toplama ve İşleme- Literatür Taraması-; Semanur COŞKUN

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazarlar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Author Contributions: Concept - Design- Supervision- Writing Manuscript-; Murat HANİLÇE. Writing Manuscript- Data Collection and/or Processing- Literature Search-; Sinan ÇAKMAK. Writing Manuscript- Data Collection and/or Processing- Literature Search-; Semanur COŞKUN.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Dâhiliye Nezareti Mektubî Kalemî (DH.MKT)

(DH.MKT): 851/17- (DH.MKT): 882/58- (DH.MKT): 1068/48- (DH.MKT): 1176/87- (DH.MKT): 1250/86- (DH.MKT):1004/31- (DH.MKT):1059/47- (DH.MKT):1247/63- (DH.MKT):852/10- (DH.MKT): 853/47- (DH.MKT): 853/74- (DH.MKT): 119/11879- (DH.MKT): 1388/53 (DH.MKT): 2010/97- (DH.MKT): 101/46- (DH.MKT): 565/68- (DH.MKT): 784/17- (DH.MKT): 815/61- (DH.MKT): 864/9- (DH.MKT): 1138/58- (DH.MKT): 577/53.- (DH.MKT): 810/36.- (DH.MKT): 843/68.- (DH.MKT): 1142/14- (DH.MKT): 1231/32- (DH.MKT): 2124/34- (DH.MKT): 2232/86- (DH.MKT): 507/36- (DH.MKT): 818/26- (DH.MKT): 845/37- (DH.MKT): 851/48-(DH.MKT): 853/74- (DH.MKT): 1130/76- (DH.MKT): 1149/34- (DH.MKT): 1183/52- (DH.MKT): 1193/34 - (DH.MKT): 2052/78- (DH.MKT): 2127/34- (DH.MKT): 2139/13.

Dahiliye Nezareti Tesri-i Muamelat ve Islahat Komisyonu

(DH.TMIK.S..) 72/66-

Cevdet Zabtiye

(C.ZB.) 52/2557

Tez ve Makaleler

- Akbulut, İlhan. “İslam Hukukunda Suçlar ve Cezalar”. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 52, sy. 1 (2003): 167-81.
- Alan, Gülbadi. “19. Yüzyılda Osmanlıda Sürgün Politikası Çerçevesinde Sürgün Kadınlar”. Belleten 78, sy. 281 (Nisan 2014): 245-72.
- Baba, Yasemin. “Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Hırsızlık Suçunun Hüküm ve Sonuçları”. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 71, sy. 1 (Ağustos 2013): 76-106.
- Bacaksız, Pınar. “Cezalandırma ve Topluma Yeniden Kazandırma”. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 16, sy. 2014 (Temmuz 2014): 4917-41.
- Beydilli, Kemal. Osmanlı Dönemi’nde İmamlar ve Bir İmamın Günlüğü. İstanbul: Pınar Yayınları, 2018.
- Çabuk, Fehminaz. “19. Yüzyılda Osmanlı Toplumunda Zina: Bazı Zina Vakalarında İşlenen Cinayetler Üzerine Bir Değerlendirme”. İnsan ve İnsan Dergisi 7, sy. 23 (Ocak 2020): 1-16.
- Demir, Kader. “Osmanlı Kadınının Ceza Hukukundaki Yeri ve Şikâyet Hakkını Kullanımı (1785-1810)”. Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 7, sy. 1 (Mayıs 2023): 508-35.
- Doğan, Fatma Karakaş. “Cezanın Amacı ve Hapis Cezası”. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2009.
- Durhan, İbrahim. “Tanzimat Döneminde Osmanlı Yargı Teşkilâtındaki Gelişmeler”. Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi XII, sy. 3-4 (Eylül 2008): 55-11.
- Erbulut, Esma. “Osmanlı’da Hapishaneler (1839-1908)”. Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 2021.
- Esen, Hüseyin. “Zina”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 44: 444-445. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013.
- Güneş, Mehmet. “Osmanlı Devleti’nde Muhtarlık Teşkilatının Kuruluşu ve Gelişimi (1829-1864)”. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2009.
- Hızlı, Mefail. “Osmanlı Mahalle İmamlarının Performanslarına Dair”. TESAM Akademi Dergisi 1, sy. 1 (Ocak 2014): 41-1.
- Türkmen, İsmet, “Mustafa Kemal Dönemi Türk Modernleşmesinde Kadın Kimliğinin İnşası”. Türkiye’de Kadın: Siyasi, Sosyal ve Kültürel Alanda Değişim. Editör Esman Özdaşlı. 111-32. Türk Akademisi Siyasi Sosyal Stratejik Araştırmalar Vakfı Yayınları, 2022.
- Kazıcı, Ziya. “Osmanlılarda Mahalle İmamlarının Bazı Görevleri”. İslam Medeniyeti Dergisi 5, sy. 43 (Mart 1982): 29-35.

- Koç, Mehmet. "Osmanlı Ceza Hukukunda Hile (Aldatma-Dolandırıcılık) Suçları ve Cezaları". Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 19, sy.1 (Haziran 2019): 119-39.
- Kodaman, Bayram. "Osmanlı Devleti'nin Yükseliş ve Çöküş Sebeplerine Genel Bakış". SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi 2007, sy. 16 (Aralık 2007): 1-24.
- Konan, Belkıs. "Osmanlı Devleti'nde Çocuk Düşürme Suçu". Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 57, sy. 4 (Aralık 2008): 319-35.
- Demir, Mustafa. "16. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Suç ve Suçlular: İstanbul Örneği". Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2016.
- Özkan, Mehmet. "Tanzimat Sonrası Osmanlı Ceza Hukuku Düzenlemeleri". Balıkesir İlahiyat Dergisi, sy. 15 (Haziran 2022): 241-77.
- Özkarcı, Mehmet. "Eski Türkçe 'de Kullanılan Mimari Terimler". Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sy. 10 (Haziran 1991): 298-22.
- Parlakoğlu, Gizem. "II. Abdülhamit Dönemi Hapishanelerin Genel Özellikleri ve Uygulamaları". Yüksek Lisans Tezi, Mardin Artuklu Üniversitesi, 2018.
- Poyraz, Özlem. Öner, Merve. "Osmanlı İmparatorluğu'nda Cinayet ve Yaralama Vakaları: 478 Numaralı Ayniyat Katli Defteri Örneği". Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, sy.73 (Temmuz 2022): 114- 29.
- Sarıkaya, Mehmet Zakir. "Osmanlı Devleti'nde Yeni Bir Yapılanma: Tanzimat Fermanı". Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılı Özel Sayısı, (Ekim 2023): 60-91.
- Sevinçli, Çağrı. "Osmanlı Aile Hukuku'nda Şer'i ve Örfi Hukukun Gelişim Süreci Üzerine Genel Bir Değerlendirme". Uluslararası Akademik Birikim Dergisi 6, sy. 5 (Aralık 2023): 974-84.
- Süme, Mehmet. "Osmanlı Yerel Yönetiminde İmanın Yeri ve Önemi: Bolu Örneği (19. ve 20. yy)". Dergiabant 10, sy.1 (Mayıs 2022): 116-48.
- Şemseddin Sami. Kâmûs-ı Türkî. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2019.
- Ulu, Güher. "Tanzimat Dönemi Hukukta Modernleşme". Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi 26, sy. 1 (Nisan 2021): 235-64.
- Usta, Ayşe. "Aydınlanma Düşüncesine Kısa Bir Bakış". Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi 1 (Güz 2018): 75-90.
- Yıldız, Gültekin. "Osmanlı Devleti'nde Hapishane Islahatı (1839-1908)". Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2002.
- Yıldız, Hayrettin. "Hukuk Devleti'nin Gelişim Sürecinde Mülk Devleti ve Polis Devletinin Yeri". Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 15, sy. 2 (Aralık 2013): 211-30.
- Mehmet Emin Artuk, Mehmet Emin Alşahin, "Hapis Cezalarının ve Cezaevlerinin Tarihi Gelişimi", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 21, sy. 2 (2015): 145-85.

İnternet Kaynakları

Sözlükler

<http://lugatim.com/s/hapis>

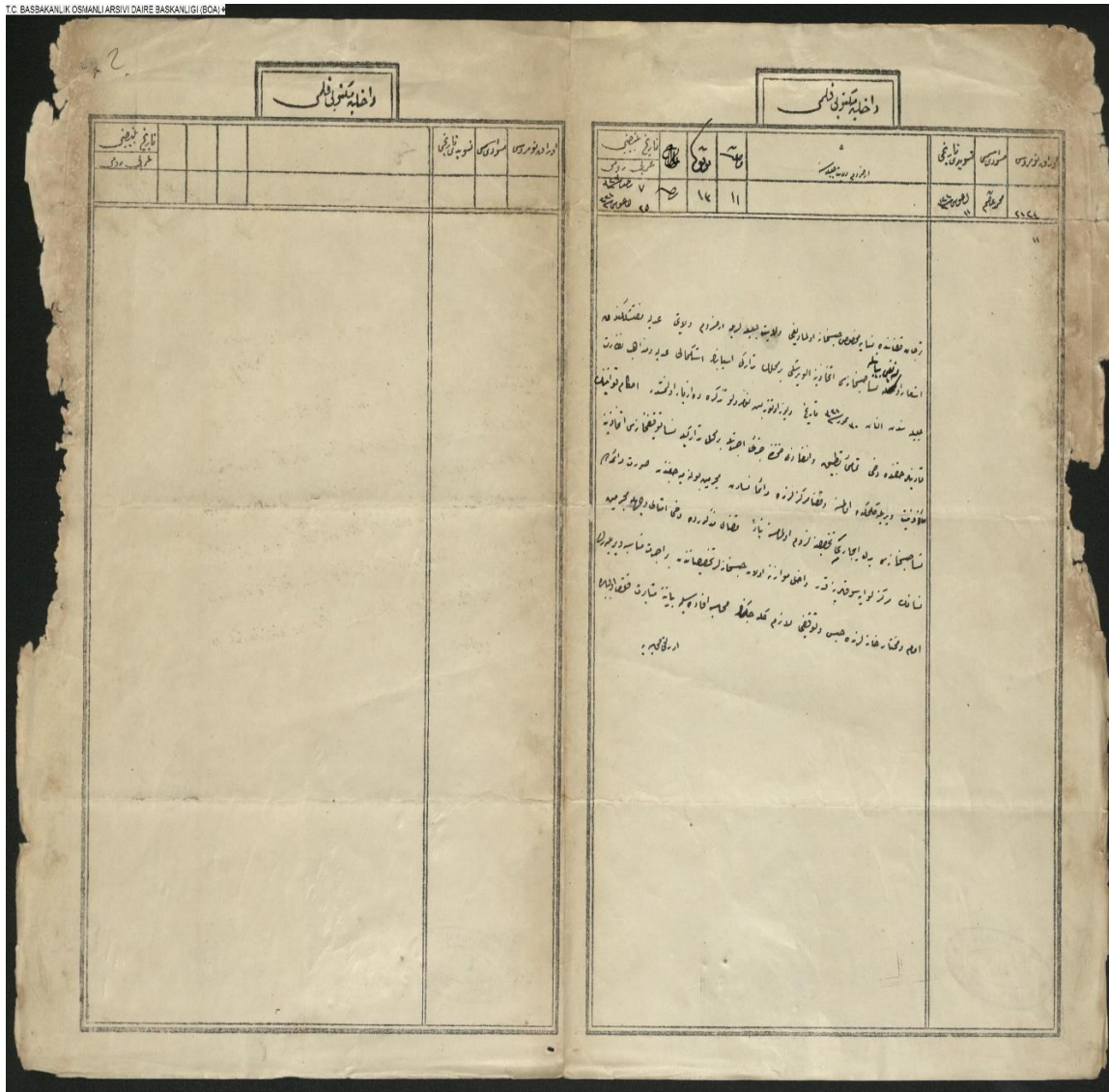
<https://lugatim.com/s/tazir>

<https://lugatim.com/İRTİDAT-İRTİDAD>

<https://lugatim.com/s/KAZF>

EKLER

EK. 1.

DH.MKT.01004.00031.001

Kaza merkezlerinde daima kadın mücrim bulunamayacağından kadın mücrimlerin merkez livaya sevklerine kadar hapisaneler tahsisatından münasib bir ücret verilerek imam ve muhtar hanelerinde habs ve tevkifi.

EK.1. Belgenin Transkripsiyonu**Dâhiliye Mektûbî Kalemi
Erzurum Vilâyet-i Celîlesi'ne**

Tercan Kazâsı'nda nisâyâ mahsûs habshâne olmadığı vilâyet-i celileleriyle Erzurum Vilâyeti 'Adliye Müfettişliği'nden iş'âr olunduğu beyânıyla nisâ habshânesi ittihâzına elverişli bir mahallin tedârîki esbâbının istikmalî 'Adliye ve Mezâhib Nezâreti celîlesinden alınan 30 Temmuz sene 321 târîh ve yüz otuz beş numrolu tezkirede izbâr olunmuştur. Âhkâm-ı kavânînin kadınlar hakkında dahî tamâmen tatbîk ve infâzı zımında cüz'î ücretle bir mahall tedârîkiyle nisâ tevkîfhânesi ittihâzına me'zûniyet virilegelmekde olmasına ve kazâ merkezlerinde dâ'imâ nisâdan mücrimîn bulunamayacağından sûret-i dâ'imede nisâ habshânesi bedel-i icârı tahsîsine lüzûm olmasına binâen kazâ-i mezkûrda dahî emsâli vechle mücrimîn-i nisânın merkez livâyâ sevklerine kadar dâhil-i muvâzene olan habshâneler tahsîsâtından bir ücret-i münâsib virilerek imâm ve muhtâr hânelerinde habs ve tevkîfi lâzım geleceğinin muhâsebe ifâdesiyle beyânına mübâşeret kılındı. Ol-bâbda.